

На думку Гегеля, французькі просвітники в своїх філософських пошуках виходили з принципу всезагальної конкретності та втілювали поняття «дотепності», а німецькі філософи в цей час опиралися на можливості критики апіорного розуму. У французькому Просвітництві XVIII ст. знаходимо всеохоплюючу філософську потребу, «всезагальний і конкретний погляд на всесвіт» та повну незалежність від будь-якого авторитету та абстрактної метафізики. Метод Вольтера полягав в тому, щоб розвивати філософські погляди, виходячи з природи уявлення та серця. В його концепціях маємо прагнення до освоєння цілого, «всезагальної конкретності». Саме в цій філософії маємо достатні уявлення про конкретну єдність, що знаходиться в суперечності з абстрактними метафізичними визначеннями. Конкретна єдність у вольтерівській філософії проявлялась у визначенні загальних закономірностей, як в теоретичній сфері так і у практичній, зокрема у встановленні філософсько-освітнянської проблематики.

Список використаних джерел :

1. Вольтер. Кандід. Харків: Фоліо, 2017. 128 с.
2. Гегель. Сочинения. Т. 11: Лекции по истории философии, Кн. 3. Москва: Соцэкгиз, 1935. 527 с.
3. Історія філософії України: підручник / О. В. Русин, І. В. Бичко. Київ: Либідь, 1994. 416 с.
4. Кушаков Ю. В: Нариси з історії німецької філософії Нового часу: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 460 с.
5. Чижевський Д. І. Філософські твори: у 4-х тт./ під заг. ред. В. Лісового. Т. 1. Київ: Смолоскип, 2005. 402 с.

Шеляг Віктор

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
(науковий керівник – А. Литвиненко)
(м. Полтава)*

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ОРКЕСТРОВОГО ВИКОНАВСТВА В УКРАЇНІ

Розвиток оркестрового виконавства в Україні має глибоке історичне коріння, яке пов'язане зі становленням музичної культури ще в добу Київської Русі. Перші ознаки оркестрової гри на українських теренах можна простежити у музичних практиках князівських дворів, монастирів та народних об'єднань, що стали основою для формування музичного виконавства. Хоча в цей період не існувало оркестрів у сучасному розумінні цього слова, в ансамблях

виконувалися інструментальні твори, що передбачали узгоджену гру на декількох музичних інструментах [3].

За твердженням В. Бондарчука одним із найважливіших етапів розвитку музичної культури в Україні стало впровадження музичних традицій, пов'язаних з впливом європейського музичного мистецтва. З XVI століття на території України поширювалися інструментальні ансамблі, що використовувалися для супроводу церемоній та урочистих заходів у князівських та магнатських дворах. Зокрема, музиканти, що входили до складу таких ансамблів, виконували твори у стилі ренесансу та бароко, що були характерними для європейської музики того часу. У цей період відбувалася поступова професіоналізація музичного виконавства, що сприяло формуванню передумов для появи оркестрових колективів [1].

Початок XVII століття ознаменувався зростанням інтересу до музичних інструментів, які набували популярності не лише серед шляхти, але й серед міщанства та духовенства. Із заснуванням музичних шкіл та братств, таких як Львівське Успенське братство, відбувалося поширення професійної музичної освіти, що стало основою для підготовки майбутніх музикантів. У цих школах надавали значну увагу навчанню гри на різних інструментах, що сприяло формуванню ансамблевої гри, яка згодом перетворилася в оркестрову практику.

Одним із визначальних чинників розвитку оркестрового виконавства стало заснування козацьких оркестрів у період Гетьманщини. У середині XVII століття при гетьманських дворах створювалися музичні колективи, які виконували урочисті та військові твори під час святкувань, прийомів іноземних послів та інших важливих подій. Такі колективи, попри їхню військово-церемоніальну функцію, заклали основи для розвитку інструментальної музики в Україні, що згодом сприяло появі професійних оркестрів.

Значним етапом у становленні оркестрового виконавства на українських землях стало XVIII століття, коли на території України поширилася мода на європейську академічну музику. Це було періодом активного розвитку музичних театрів та придворних оркестрів, що відзначалося впливом західноєвропейських культурних традицій. Зокрема, на теренах Західної України, яка на той час перебувала під владою Австрійської імперії, засновувалися оркестри при театрах Львова та інших великих міст [2].

У той самий час в Центральній та Східній Україні відбувався активний розвиток музичного життя завдяки заснуванню церковних та світських музичних шкіл, де навчали гри на інструментах, що входили до складу тогочасних оркестрів. Особливої популярності набували оркестри, що виконували духовну музику при церквах і монастирях. Саме в цей період формується традиція музичного виконавства, яка стане основою для створення національної оркестрової школи в наступних століттях.

Наприкінці XVIII та на початку XIX століття на українських землях спостерігається поступовий перехід до професійної оркестрової діяльності. Важливим етапом на цьому шляху стало створення перших міських оркестрів, що активно виконували класичні твори європейських композиторів. Одним із яскравих прикладів є оркестр, організований при Харківському університеті у 1805 році, який став одним із перших професійних оркестрів в Україні.

Протягом XIX століття оркестрове виконавство в Україні зазнало значного розвитку, що пов'язано із поступовим поширенням європейських музичних традицій та професіоналізацією музикантів. Саме у цей період відбувалося активне заснування музичних навчальних закладів, які стали осередками підготовки виконавців, здатних грати на різних інструментах та брати участь у великих оркестрових колективах. Одним із визначальних кроків на шляху до розвитку оркестрового виконавства стало заснування музичних училищ, зокрема в Києві, Одесі та Львові, де молодь навчалася під керівництвом видатних педагогів [5].

Значну роль у розвитку оркестрового мистецтва відігравали театральні оркестри, які функціонували при оперних театрах і концертних залах великих міст. Київський оперний театр, заснований у 1867 році, став одним із провідних центрів музичного життя в Україні. Тут працювали висококваліфіковані музиканти, які демонстрували високий рівень виконавської майстерності та сприяли популяризації як світової класики, так і творів українських композиторів. Саме в умовах театральних оркестрів відбувалося становлення національної виконавської школи, яка згодом поширилася на інші музичні колективи.

Наприкінці XIX – на початку XX століття в Україні з'являються перші професійні симфонічні оркестри, що стали важливими культурними осередками. Особливу роль у розвитку оркестрового виконавства відіграли гастролі відомих європейських диригентів та композиторів, які сприяли впровадженню нових музичних підходів та технік. Наприклад, гастролі знаменитих диригентів, таких як Оскар Фрід та Олександр Зілоті, мали значний вплив на розвиток виконавських традицій і розширення репертуару українських оркестрів [5].

Паралельно з професіоналізацією оркестрового виконавства розвивалася й аматорська музична культура. У містах та селах організовувалися самодіяльні оркестри, що виконували популярні мелодії, народні танці та пісні. Ці колективи сприяли збереженню та примноженню національних музичних традицій, водночас адаптуючи їх до оркестрових форм.

Заснування на початку XX століття Київської консерваторії (1913 рік) стало одним із ключових моментів у розвитку музичної освіти та оркестрового виконавства в Україні. Саме цей навчальний заклад підготував цілу плеяду музикантів і диригентів, які згодом стали відомими не лише в Україні, але й за її

межами. Серед випускників Київської консерваторії – видатні диригенти, такі як Натан Рахлін, Степан Турчак, які здійснили вагомий внесок у розвиток симфонічного виконавства. Значні зміни в оркестровому виконавстві відбулися після Жовтневої революції 1917 року. В цей період, попри складні соціально-економічні умови, українська музична культура отримала новий імпульс для розвитку. На тлі політичних і суспільних трансформацій у 1920-30-х роках в Україні виникають нові симфонічні оркестри, зокрема Державний симфонічний оркестр УРСР, створений у 1918 році. Цей колектив став провідним симфонічним оркестром, що виконував як класичні твори, так і сучасні композиції українських композиторів, таких як Лев Ревуцький, Борис Лятошинський та Мирослав Скорик [2].

Отже, перші етапи розвитку оркестрового виконавства в Україні демонструють складний і багатогранний процес, що поєднував як народні музичні традиції, так і впливи європейської академічної музики. Цей період став фундаментом для подальшого становлення професійних оркестрів та розвитку виконавських традицій, які закріпилися в українській музичній культурі на довгі роки.

На думку Є. В. Роговської виникнення та становлення професійних оркестрів є складним та тривалим процесом, що пройшов крізь численні історичні етапи та був обумовлений низкою соціальних, культурних і економічних чинників [4]. Формування професійних оркестрів тісно пов'язане із розвитком музичного мистецтва, зокрема інструментальної музики, яка стала домінуючою в європейській музичній культурі починаючи з епохи Відродження (табл.1.1).

Таблиця 1.1.

Основні етапи розвитку професійних оркестрів

Період	Основні події та досягнення	Ключові представники та оркестри
XVI–XVII ст.	Формування придворних ансамблів для виконання музики при королівських дворах, релігійних і світських заходах.	Придворні ансамблі в Італії, Франції, Німеччині
Кінець XVII ст.	Поява структурованих оркестрів, жанри опери та оркестрової сюїти набувають популярності.	Клаудіо Монтеверді, Жан-Батіст Люлі
XVIII ст.	Інституціоналізація оркестрів, виникнення публічних концертних оркестрів та залів.	Лейпцизький Гевандгаус-оркестр, Лондонський філармонічний оркестр
XIX ст.	Розвиток симфонічного оркестру, ускладнення оркестрового складу, поява великих симфоній та творів для оркестру.	Людвіг ван Бетховен, Густав Малер
XX ст.	Глобальне поширення оркестрів, запис музики, участь у культурних проєктах, співпраця з композиторами та кінематографом.	Нью-Йоркський філармонічний оркестр, Берлінський філармонічний оркестр

У період раннього Відродження основними виконавськими колективами були придворні ансамблі, які обслуговували монарші двори та аристократію. Ці ансамблі поступово еволюціонували від невеликих камерних груп до великих інструментальних складів, які в подальшому стали основою для сучасних оркестрів. Придворні музиканти забезпечували не лише розваги для своїх патронів, але й брали участь у релігійних та державних церемоніях, що сприяло підвищенню їхньої соціальної ролі [2].

Особливо значущий період у розвитку оркестрової традиції припадає на XVII століття, коли з'являються перші спроби впорядкування інструментальних колективів за типовим складом. Саме в цей час відбувається становлення жанру оркестрової сюїти та опери, що вимагали чіткої організації виконавського складу. Під впливом видатних композиторів, таких як Клаудіо Монтеверді та Жан-Батіст Люлі, оркестр починає набувати більш структурованого характеру, зокрема завдяки чіткому поділу інструментів на секції – струнні, духові та ударні.

У XVIII столітті процес інституціалізації оркестрів набув нового рівня розвитку. Саме в цей час виникають перші публічні концертні оркестри, що не залежали виключно від меценатів, а орієнтувалися на широку публіку. Заснування таких оркестрів, як Лейпцизький Гевандгаус-оркестр (1781) та Лондонський філармонічний оркестр (1813), сприяло професіоналізації виконавців та підвищенню якості виконання музичних творів. Поява концертних залів і розвиток нотного друку також відіграли важливу роль у поширенні оркестрової музики та забезпеченні її доступності для широких верств населення [5].

У XIX столітті професійні оркестри стають невід'ємною частиною музичного життя Європи та відіграють ключову роль у розвитку симфонічної музики. У цей період відбувається ускладнення оркестрового складу та розширення діапазону інструментів, що дозволило композиторам створювати більш складні та виразні твори. Наприклад, Людвіг ван Бетховен та Густав Малер значно вплинули на еволюцію оркестрової мови, запроваджуючи нові підходи до оркестрування та використання інструментальних груп. Саме завдяки їхній творчості симфонічний оркестр перетворився на складний організм, здатний відтворювати широкий спектр емоційних станів та звукових фарб.

У XX столітті розвиток професійних оркестрів набуває глобального масштабу, поширюючись за межі Європи та охоплюючи Північну Америку, Азію та інші континенти. Важливу роль у цьому процесі відіграло створення нових культурних інституцій, таких як філармонії, оперні театри та музичні фестивалі. Водночас розширення репертуару оркестрів, включення творів сучасних композиторів та розвиток засобів звукозапису дозволили оркестрам стати важливими агентами культурного впливу на світовому рівні [6].

Станом на сьогодні професійні оркестри функціонують як самостійні організації, що мають сталу структуру та забезпечені висококваліфікованими музикантами. Оркестри не лише виконують класичні твори, але й активно співпрацюють із сучасними композиторами, здійснюють запис саундтреків для кінофільмів та відеоігор, беруть участь у різноманітних проєктах із популяризації музичного мистецтва. Таким чином, професійні оркестри продовжують відігравати важливу роль у культурному житті сучасного суспільства, поєднуючи традиції минулого із сучасними інноваціями у галузі музичного виконавства.

Як бачимо, перші етапи розвитку оркестрового виконавства в Україні розкрили важливість становлення національної музичної традиції, що починалася з народної музичної культури. На основі козацьких музичних ансамблів та церковних хорових капел розвивались інструментальні колективи, які згодом еволюціонували в більш складні оркестрові форми. Поступове засвоєння європейських музичних традицій стимулювало становлення оркестрового мистецтва на території України. Виникнення та становлення професійних оркестрів у ХІХ – на початку ХХ століття стали поворотним етапом у розвитку української музичної культури. Створення перших професійних оркестрів у Києві, Одесі та Львові забезпечило базу для розвитку високоякісного оркестрового виконавства. Важливу роль у цьому процесі відіграли музичні навчальні заклади, які почали готувати професійних музикантів, диригентів та композиторів. Підтримка з боку меценатів та культурних діячів дозволила українським оркестрам досягти високого рівня виконавської майстерності.

Список використаних джерел :

1. Бондарчук В.О. Історія народно-інструментального виконавства в Україні: навч. посібник; До 100-річчя Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2013. 193 с.
2. Грінченко Т. Розвиток ансамблево-оркестрового народно-інструментального виконавства в Україні: 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Кам'янець-Подільський, 2019. 102 с.
3. Душний А. Оркестрове музикування на народних інструментах у контексті академічного синтезу ХХІ століття. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Серія «Мистецтвознавство», 2015. №12. С.97–106
4. Роговська Є. В. Оркестр народних інструментів: навчально-методичний посібник. Житомир : ЖДУ ім. І.Франка, 2014. 220 с.
5. Сідлецька, Т. І. Практична культурологія. Історія народно-оркестрового виконавства України. Ч. I : навч. посібник. Вінниця : ВНТУ, 2011. 122 с.
6. Цицирев В. М. Розвиток українського оркестру народних інструментів: соціокультурний та історичний аспекти. *Культура України*. Серія «Мистецтвознавство». 2023. №80. С. 118–125.